

treściowo i pozwoliła spojrzeć na przedmiotowe zagadnienie z różnych perspektyw. Na podkreślenie zasługuje interdyscyplinarność prowadzonych dyskusji naukowych, w których głos zabierali cywiliści, karniści, wyznaniowcy, administratywiści, pojawiło się socjologiczne ujęcie tematu, a nawet spojrzenie na problematykę pielgrzymek z perspektywy historii sztuki. Ożywiona dyskusja towarzysząca obradom po raz kolejny pokazała, że spotkania naukowe organizowane przez PTPW są ważne, cenne i choć poświęcone niekiedy wąskim tematom, pozwalają na podjęcie zagadnienia z różnych perspektyw.

dr Marta Ordon
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Sprzeciw sumienia w praktyce medycznej – aspekty etyczne i prawne*, Lublin, 28 listopada 2013 r.

W dniu 28 listopada 2013 r. w *Collegium Iuridicum* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Sprzeciw sumienia w praktyce medycznej – aspekty etyczne i prawne*. Konferencję zorganizowali: Katedra Prawa Wyznaniowego Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL oraz Zakład Etyki i Filozofii Człowieka Katedry Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Medycznego w Lublinie przy współpracy z Katolickim Stowarzyszeniem „Civitas Christiana” Oddział w Lublinie i Krajową Izbą Diagnostów Laboratoryjnych. Honorowy patronat nad konferencją objął prof. dr hab. n. med. Andrzej Drop, Rektor UM w Lublinie oraz ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński, Rektor KUL.

Otwarcia obrad dokonał Dziekan WPPKiA KUL, ks. dr hab. Piotr Stanisław, prof. KUL, który zwrócił uwagę na aktualność podejmowanego tematu i dyskusje, jakie wokół niego są prowadzone, zwłaszcza w kontekście takich dokumentów jak rezolucja nr 1763 Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie prawa do klauzuli sumienia w ramach legalnej opieki medycznej z 2010 r. czy wydane w dniu 12 listopada 2013 r. stanowisko Komitetu Bioetyki przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

Za koniecznością podjęcia naukowej refleksji na temat klauzuli sumienia przemawia również fakt istnienia rzeczywistych dylematów wielu osób wierzących, które wykonują zawody medyczne. Zatem taka działalność naukowa – jak podkreślił ks. profesor – zdecydowanie wpisuje się w misję uczelni katolickiej, której obowiązkiem jest służba Bogu i wspólnocie ludzi wierzących.

Ksiądz Dziekan wyraził wdzięczność Współorganizatorom za partycypację w trudach zorganizowania konferencji, a następnie przytoczył przesłanie, jakie wystosował abp Zygmunt Zimowski, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia. W swym liście Arcybiskup wezwał organizatorów i uczestników konferencji, aby zachowali wierność sumieniu, wierność wartościom moralnym, choć niejednokrotnie wymaga to heroicznego męstwa.

W imieniu Współorganizatorów głos zabrali: prof. dr hab. n. med. Maria Słomka (Uniwersytet Medyczny w Lublinie), Marek Koryciński (wiceprzewodniczący Katolickiego Stowarzyszenia *Civitas Christiana*) oraz dr Elżbieta Puacz (Prezes Krajowej Izby Diagnostów Laboratoryjnych). Następnie w imieniu środowisk farmaceutycznych wystąpił Prezes Naczelnej Rady Aptekarskiej, dr Grzegorz Kucharewicz. Przedstawiając sytuację prawną farmaceutów, zaapelował o to, aby nie sprowadzać roli aptekarza do roli sprzedawcy produktu farmaceutycznego, ponieważ jego misja sięga głębiej i zobowiązuje go do troski o zdrowie i życie człowieka. Wykonując zawód zaufania publicznego również farmaceuta powinien cieszyć się swobodą w korzystaniu z klauzuli sumienia.

Podczas konferencji zagadnienie sprzeciwu sumienia w praktyce medycznej podjęte zostało przez specjalistów z dziedziny medycyny, prawa oraz etyki. Wśród prelegentów znaleźli się przedstawiciele wielu ośrodków naukowych z kraju: Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

W związku z interdyscyplinarnym ujęciem problematyki, konferencja została podzielona na trzy sesje. Podczas sesji pierwszej, której przewodniczył dr hab. Jarosław Sak (UM w Lublinie), ukazana została perspektywa religijna i etyczna. Jako pierwszy wystąpił ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek (KUL), który w swoim referacie przedstawił różne koncepcje sumienia, zdecydowanie popierając tę, uznającą sumienie jako akt rozumu, jako

wierność prawdzie. Kolejne przedłożenie dotyczyło stanowiska Kościoła katolickiego wobec kontrowersyjnych moralnie procedur medycznych. Ks. dr Waldemar Głusiec (UM w Lublinie) skoncentrował się na omówieniu pięciu sytuacji: wspomaganej reprodukcji, antykoncepcji hormonalnej, aborcji, badań prenatalnych oraz eutanazji. Z kolei dr Katarzyna Krzysztofek (UJ) przedstawiła stanowisko Świadków Jehowy, od 31 stycznia 1990 r. działających w Polsce jako związek wyznaniowy, wobec współczesnych procedur medycznych, takich jak transplantacja organów i szpiku kostnego, poddawanie się szczepieniom czy też transfuzji krwi. Ostatnim prelegentem w pierwszej części konferencji był dr Jakub Pawlikowski (UM w Lublinie), który w referacie *Odmowa wykonania świadczeń a cele medycyny* wyraźnie wskazał, iż przyczyny odmowy wykonania świadczeń medycznych mogą być zarówno natury medycznej, jak i religijnej czy etycznej. W swoim wystąpieniu odwoływał się nie tylko do przepisów prawa polskiego w tym względzie, ale również do etosu zawodu lekarza, do Kodeksu Etyki Lekarskiej i przysięgi Hipokratesa.

Drugiej sesji poświęconej ujęciu problematyki sprzeciwu sumienia w perspektywie prawnej przewodniczył dr hab. Dariusz Dudek, prof. KUL. Pierwszym prelegentem był prof. dr hab. Andrzej Zoll (UJ, były Rzecznik Praw Obywatelskich i prezes Trybunału Konstytucyjnego), który krytycznie odniósł się do komunikatu Komitetu Bioetyki przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk z dnia 12 listopada 2013 r. w sprawie tzw. klauzuli sumienia, uznając zawarte w nim stanowisko za niekonstytucyjne. Zdaniem pana profesora podstawą prawną do postępowania w zgodzie ze swoim sumieniem są przepisy Konstytucji RP, natomiast ustawowe regulacje dotyczące klauzuli sumienia, poprzez wprowadzenie obowiązku spełnienia określonych warunków, stanowią raczej ograniczenie realizacji wolności sumienia niż podstawę do jej zastosowania. Odmawianie zatem farmaceutom czy przedstawicielom innych zawodów medycznych, nieposiadających ustawy szczegółowej w tej kwestii, możliwości powołania się na klauzulę sumienia jest sprzeczne z ustawą zasadniczą. Kolejną prelegentką była mgr Natalia Karczewska-Kamińska (UMK), która przedstawiła referat przygotowany we współpracy z prof. dr. hab. Mirosławem Nesterowiczem (UMK) pt. *Prawa pacjenta w kontekście odmowy udzielenia świadczeń medycznych przez lekarza i szpital*. Poruszyła w nim m. in. kwestię wątpliwości związanych z naruszeniem prawa do informacji o stanie zdrowia płodu, czy też korzystania z klauzuli sumienia przez szpitale w relacji do klauzuli sumienia poszczególnych lekarzy.

Z kolei prof. dr hab. Oktawian Nawrot (UG) zaprezentował referat pt. *Wolność sumienia w zawodach medycznych w standardach Rady Europy*, przywołując również orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce, w których istniejąca w polskim porządku prawnym klauzula sumienia nie została zakwestionowana. Pierwszą część zakończyła ożywiona dyskusja, po której nastąpiła przerwa obiadowa.

Drugiej części sesji poświęconej perspektywie prawnej zagadnienia sprzeciwu sumienia w praktyce medycznej przewodniczył ks. prof. dr hab. Henryk Misztal. Jako pierwszy wystąpił ks. dr hab. Piotr Stanisław, prof. KUL. W swoim przedłożeniu *Prawo do praktykowania religii* zauważył, iż w zakres wskazanego w tytule prawa wchodzi nie tylko prawo do sprawowania kultu, ale również prawo do noszenia symboli religijnych czy manifestowania tradycyjnych, chrześcijańskich poglądów w miejscu pracy. Następnie dr hab. Leszek Bosek (UW) w wystąpieniu zatytułowanym *Problem zakresowej niekonstytucyjności art. 39 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry – analiza prawna*, podzielił wątpliwości prof. Zolla odnośnie do wadliwości konstrukcji art. 39 wymienionej ustawy, którą nie sposób usunąć nawet poprzez interpretację. W referacie *Kontrowersje wokół „prawa do aborcji”* dr Małgorzata Gałązka (KUL) udowodniała, że niewłaściwym jest mówienie o „prawie do aborcji” na gruncie prawa polskiego, ponieważ mamy tu do czynienia jedynie z wyłączeniem karalności dokonania aborcji w trzech wskazanych przez ustawę przypadkach. W opinii dr Gałązki nie można stwierdzić, iż na lekarzu ciąży obowiązek przeprowadzenia aborcji, ani że kobiecie przysługuje z tego tytułu roszczenie. Wystąpienia dotyczące perspektywy prawnej zakończył ks. mgr lic. Michał Czelný (KUL) referatem zatytułowanym *Obowiązek informacyjny a sankcje prawnokanoniczne w kontekście przerywania ciąży*. Przywołując normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. prelegent wskazał na sankcję ekskomuniki wiążącej z mocy samego prawa dla osób, które powodują przerwanie ciąży, po zaistnieniu skutku, podejmując jednocześnie refleksję nad pytaniem czy ustawowy obowiązek informacyjny nosi znamię współuczestnictwa w aborcji.

Trzeciej sesji przewodniczył prof. dr hab. Władysław Witczak (KUL). W tej ostatniej części konferencji głos zabrali przedstawiciele środowiska medycznego. Na początku dr hab. Marek Czarkowski z Ośrodka Bioetyki Naczelnej Rady Lekarskiej zaprezentował pogląd, iż sprzeciw sumienia może wynikać nie tylko z przekonań religijnych, ale jego podstawą może być również zupełnie świecki światopogląd, ponieważ zło zabijania pozba-

wia ludzi przyszłości i jest to nieetyczne. Skrytykował również polską regulację prawną klauzuli sumienia nazywając ją „grą pozorów”, ze względu na zobligowanie lekarza sprzeciwiającego wykonaniu świadczenia, do wskazania realnych możliwości spełnienia tego świadczenia u innego lekarza. Realizację klauzuli sumienia w praktyce ginekologa-położnika przedstawił prof. dr hab. Bogdan Chazan ze Szpitala Specjalistycznego im. św. Rodziny w Warszawie. Prof. Chazan stwierdził, że zarówno środki antykoncepcyjne, jak i wczesnoporonne są działaniem przeciwko życiu i klauzula sumienia powinna mieć zastosowanie w obydwu przypadkach. Swoje wystąpienie zakończył słowami: „Lekarzom potrzebna jest odwaga, by przeciwstawić się tym, którzy uważają, że mają władzę nad ludzkim życiem”. W obronie każdego, także naznaczonego chorobą życia wystąpiła w swoim referacie pt. *Istota życia człowieka z perspektywy lekarza genetyka* prof. dr hab. Alina Midro (UM w Białymstoku), zaznaczając, że z punktu widzenia genetyki nie ma wątpliwości, że życie człowieka zaczyna się od poczęcia. Na szczególne problemy związane z ochroną wolności sumienia w zawodzie diagnosty laboratoryjnego zwróciła uwagę dr Elżbieta Puacz, Prezes Krajowej Izby Diagnostów Laboratoryjnych. Problemy te dotyczą wyrażania przez diagnostyków laboratoryjnych sprzeciwu nie tylko wobec diagnostyki prenatalnej czy in vitro, ale również wobec nieodpowiedniego traktowania materiału laboratoryjnego przy transporcie, co może doprowadzić do błędnych odczytów, czy przekazywania wyników badań firmom farmaceutycznym. Z kolei dr Beata Dobrowolska (UM w Lublinie) w wystąpieniu zatytułowanym *Sprzeciw sumienia w zawodzie pielęgniarki i położnej – założenia i praktyka*, wskazała na dodatkowy obowiązek informowania pacjentów o przyczynach odmowy wykonania jakiejś czynności oraz obowiązek podwójnej lojalności – wobec lekarza zlecającego wykonanie zadania oraz wobec pacjenta. Prelegentka porównała sytuację pielęgniarek w Polsce i w Wielkiej Brytanii. Jako ostatnia wystąpiła mgr Małgorzata Prusak (UWM) w referacie pt. *Klauzula sumienia w praktyce aptecznej*. W swoim wystąpieniu przypomniała art. 3.1. Kodeksu Etyki Aptekarza Rzeczypospolitej Polskiej, w którym wyraźnie stwierdza się, że „aptekarz, będąc osobiście odpowiedzialnym za wykonywaną pracę, jest wolny w podejmowaniu swoich zachowań, zgodnie ze swym sumieniem i współczesną wiedzą medyczną”. Prelegentka przedstawiła również przepisy dotyczące klauzuli sumienia dla farmaceutów w ustawodawstwie Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii czy Irlandii i podkreśliła brak ustawy regulującej te kwestie w prawie polskim. Z kolei

temat klauzuli sumienia w praktyce lekarza internisty przedstawił prof. dr hab. Krzysztof Marczewski ze Szpitala im. Jana Pawła II w Zamościu (WSZiA w Zamościu), który podzielił się długoletnią praktyką lekarską, zwracając uwagę na potrzebę ostrożności w wydawaniu przez lekarzy werdyktów dotyczących podtrzymania życia lub jego przerwania.

Zamknięcia obrad dokonał ks. prof. Piotr Stanisław wyrażając wdzięczność wobec prelegentów i uczestników konferencji oraz nadzieję, że materiały pokonferencyjne, które zostaną opublikowane, będą stanowić dla wielu ważny punkt odniesienia.

*s. mgr. lic. Katarzyna Więcek
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*